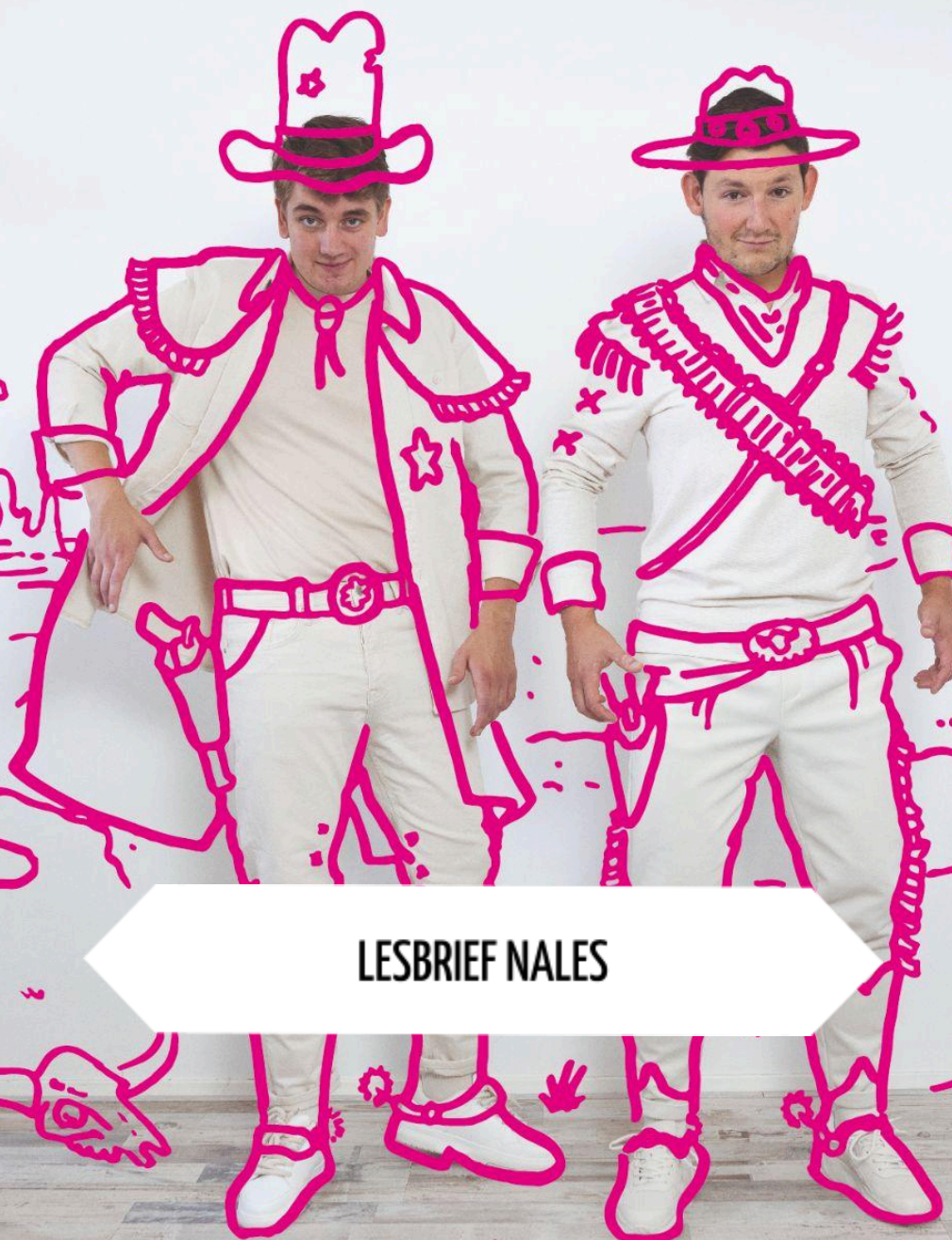

SO LONG, SWEETWATER

LESBRIEF NALES

SO LONG, SWEETWATER

Beste docent,

Je hebt met jouw klas de voorstelling *So long, Sweetwater* gezien van theatergezelschap Het Trojaanse Kalf. In deze nales blik je met je leerlingen terug op wat zij gezien hebben en ga je samen aan de slag met het thema 'missen'. De lessen voer je uit met behulp van de presentatie op het digibord.

→ Naar het online lesmateriaal

Voor- en nales

Ook jouw leerlingen krijgen vroeg of laat te maken met verlies. Denk aan het verlies van een dierbare, een huisdier of iets van persoonlijke waarde. Deze lessen bieden jou als leerkracht tools om dit thema op een creatieve, zintuiglijke en lichtvoetige manier aan te snijden. Deze lesbrief kun je als handvat gebruiken om de les uit te voeren; alle opdrachten worden in video's voor de leerlingen uitgelegd.

Dit lesmateriaal sluit aan op kerndoel 55 van het leergebied kunstzinnige oriëntatie; *De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.*

BENODIGDHEDEN

Met presentatie op digibord:

- Presentatie ([hier te vinden](#))
- Papier
- Stiften (zwart en kleur)

Zonder presentatie op digibord:

- Afbeelding voorblad lesbrief uitgeprint
- Afspeellijst *So long, Sweetwater* ([hier te vinden](#))
- Papier
- Stiften (zwart en kleur)

Nales

duur: max. 60 minuten

Nales

Met presentatie op digibord:

- Presentatie op digibord
- Wit en gekleurd papier
- Stiften / pennen / potloden
- Scharen
- Touw
- Wasknijpers
- Plakband / lijm
- Persoonlijk object
- Smartphone
- Materiaal naar keuze

Zonder presentatie op digibord:

- [Trailer voorstelling](#)
- Afbeeldingen kunstwerken in lesbrieven
- Wit en gekleurd papier
- Stiften / pennen / potloden
- Scharen
- Touw
- Wasknijpers
- Plakband / lijm
- Persoonlijk object
- Smartphone
- Materiaal naar keuze

Nales

duur: max. 60 minuten

Slide 1 - Titelpagina

Slide 2 - Welkom terug!

- Video: makers en spelers Ewout en Yornik vertellen dat de leerlingen eerst de trailer nog eens gaan kijken, om hun geheugen op te frissen.

Slide 3 - Vertel!

Duur: 5 minuten

Ruimte: Aan tafel

Benodigdheden: Indien geen digibord - [link trailer](#)

- Bespreek met de leerlingen de volgende vragen:
 - Aan welk stuk in de voorstelling heb je nog wel eens teruggedacht, en waarom?
 - Wat vond je het meest grappige stuk in de voorstelling?
 - Welk gedeelte uit de voorstelling deed jou denken aan iets uit jouw eigen leven? Waarom?
 - Welke personages waren er in het verhaal?
 - Hoe ging Indigo om met het verlies van diens moeder? En broer Dex? En vader Jos?
 - In welk personage herken jij je het meest? Waarom?
 - Waarom vlucht Indigo in een fantasieverhaal?

Slide 4 t/m 6 - De herinneringenlijn

Duur: 10 minuten

Ruimte: Aan tafel

Benodigdheden: Gekleurd of wit papier, stiften, pennen, potloden, touw, wasknijpers, plakband.

- Video stap 1: Ewout en Yornik vertellen over het lied van Mary-Ann dat tijdens de voorstelling te horen was en leggen uit dat het belangrijk is om de gevoelens die je voelt de ruimte te geven. Vervolgens leggen ze de opdracht uit: de leerlingen gaan een herinneringenlijn maken.
- Video stap 2: Als het goed is hebben alle leerlingen een vorm uitgeknipt die past bij iemand die ze missen. Ewout en Yornik leggen nu de volgende stap uit.
- Video stap 3: Ewout en Yornik vertellen dat alle herinneringen aan de lijn mogen worden bevestigd. Dit kan met nietjes of wasknijpers, of met magneetjes op het bord.

- Indien geen digibord → lees de volgende tekst voor:
 - In de voorstelling zingt Mary-Ann, de moeder van Indigo, haar lied. Dat ging als volgt:

Maar laat jezelf nooit temmen
Geef jezelf geen teugels
Je hoeft niets af te remmen
Want in gedachten heb je vleugels

Het is heel belangrijk om de gevoelens die je voelt ook echt de ruimte te geven, en vooral als het moeilijke gevoelens zijn. Bijvoorbeeld als je boos of verdrietig bent of als je iemand mist. Als je dat de ruimte kan geven dan krijg je ook veel meer ruimte voor alle leuke gevoelens en herinneringen. Om daar mee te oefenen maken we een herinneringenlijn.
 - Doorloop de volgende stappen om de herinneringenlijn te maken:
 - **Stap 1:** De leerlingen denken voor zichzelf aan iemand die ze missen. Dat kan een mens of een dier zijn. Vervolgens bedenken ze een vorm waarvan ze vinden dat die heel goed bij diegene past. Dat kan bijvoorbeeld een theekop zijn, een symbool voor een oma met wie een leerling elke dag heerlijke thee dronk. Of bijvoorbeeld een kattenbel, die symbool staat voor de kat die er niet meer is. De gekozen vormen knippen de leerlingen uit een wit vel papier.
 - **Stap 2:** De leerlingen schrijven de naam van degene die ze missen op de voorkant van hun uitgeknipte vorm. Op de achterkant schrijven ze een mooie, leuke, lieve of grappige herinnering aan diegene. Terwijl de leerlingen dit doen, zorgt de leerkracht voor een lijn in het lokaal waar de herinneringen aan bevestigd kunnen worden. Dit kan een fysieke lijn van touw of wol zijn, dwars door het lokaal, of een lijn op het bord.
 - **Stap 3:** Als de leerlingen hun vorm hebben ingevuld en de leerkracht een lijn heeft gemaakt, worden alle herinneringen aan de lijn bevestigd. Dit kan met bijvoorbeeld nietjes of wasknijpers, of met magneetjes op het bord.

Slide 7 t/m 13 - Kijken naar kunst

Duur: 10 minuten

Ruimte: Aan tafel

Benodigdheden: Indien geen Digibord - afbeeldingen in lesbrief.

- Video: Ewout en Yornik vertellen dat kunstenaars best vaak thema's als 'rouw' of 'verlies' in hun kunstwerken gebruiken. Aan de hand van de drie kunstwerken op slide 8, 10 en 12 bespreken de leerlingen wat voor een kunstwerk ze zien en wat het

kunstwerk zou kunnen betekenen. Let op: op slide 9, 11 en 13 staat kort toegelicht waar het kunstwerk volgens de kunstenaar over gaat, toon dit scherm pas nadat de kunstwerken zijn besproken in de klas.

- Indien geen digibord → lees de volgende tekst voor:
 - Wist je dat kunstenaars best vaak thema's als 'rouw', 'missen' of 'verlies' als inspiratiebron gebruiken voor hun kunstwerken? Kunst maken over die thema's is voor hen een manier om beter om te gaan met hun gevoel, maar ook om andere mensen na te laten denken over hun eigen gevoel.
 - Aan de hand van de drie kunstwerken bespreek je met de leerlingen wat voor een kunstwerk ze zien en wat het kunstwerk zou kunnen betekenen. Vragen die daarbij kunnen helpen zijn:
 - Wat zie je? Welke vormen, kleuren, materialen?
 - Wat zou het kunnen betekenen?
 - Wat vind je van dit kunstwerk?
 - Welk gevoel krijg je bij dit kunstwerk?

Toelichting bij het eerste kunstwerk

Kunstenares Celeste Roberge laat met haar kunstwerk 'De zwaarte van Rouw' zien hoe moeilijk het kan zijn om weer op te staan na het verlies van een dierbare. De grote keien in het stalen omhulsel verbeelden het zware gevoel dat iemand kan hebben. Ook zegt ze ermee dat je het gevoel van verlies niet achterlaat, maar altijd met je meedraagt.

Toelichting bij het tweede kunstwerk

In dit kunstwerk van Bente Schonkeren zie je een blaadje van goud met daarin een veertje. Blaadjes vallen van de bomen, ze kunnen verlies symboliseren. Maar is een blaadje nog steeds hetzelfde als je hem helemaal met goud bedekt? Het veertje komt duidelijk van een vogel die is weggevlogen, en dit heeft achtergelaten. Zou dit kunstwerk kunnen gaan over vasthouden en loslaten?

Toelichting bij het derde kunstwerk

Kunstenares Diona Kraal geeft met dit kunstwerk een ode aan haar overleden oma. Haar oma bewaarde de meeste gekke dingen, dingen die anderen zouden weggooien. Door deze spullen op te hangen in dit kunstwerk geeft Doina de spullen een nieuw leven en herdenkt ze haar oma.

Slide 14 & 15 - Het Minimuseum

Duur: 20 minuten

Ruimte: Aan tafel

Benodigheden: Papier, stiften, potloden, klei, zelfgekozen materiaal, persoonlijk object.

- Video stap 1: Ewout en Yornik vertellen dat zij het laatste kunstwerk, gemaakt door Doina voor haar overleden oma, best cool vinden. Vervolgens leggen ze deel een van de opdracht uit: de leerlingen knutselen zelf een voorwerp dat symbool staat voor iemand die ze missen.
- Video stap 2: Nu iedereen zijn eigen symbool heeft geknutseld, vragen Ewout en Yornik aan de leerlingen of ze alle symbolen bij elkaar willen leggen. Dat kan zijn op een centrale plek in het klaslokaal, op een vensterbank in het zonlicht of op een andere plek in de school. Als alles op zijn plek ligt en het Minimuseum is opgebouwd bekijken de leerlingen samen wat er allemaal is gemaakt.
- **Tip!** Is het minimuseum af? Stuur ons dan een foto via info@hetrojaansekalf.nl, dat vinden we heel leuk! Natuurlijk blijven de foto's intern en worden ze niet gepubliceerd.
- Indien geen digibord → lees de volgende tekst voor:
 - Het vorige kunstwerk dat jullie zagen (gemaakt door Doina voor haar oma Lola) vinden Ewout en Yornik allebei best een cool kunstwerk. Het is een soort minimuseum. De kunstenaar heeft allerlei verschillende objecten en voorwerpen die haar aan haar oma doen denken verzameld en bij elkaar geplaatst. Van hele oude make-up die haar oma ooit droeg tot snoeppapierjes tot haar oude sleutelbos. Het mooie is dat het dingen zijn die op zichzelf niet zo veel betekenen, maar omdat ze zo bij de oma van Doina horen juist heel veel betekenis krijgen. Zoiets gaan wij nu ook doen: we gaan een minimuseum maken.
 - Doorloop de volgende stappen om het minimuseum te maken:

- **Stap 1:** neem opnieuw iemand in je hoofd die je mist - iemand anders of weer dezelfde persoon als tijdens de vorige opdracht - en bedenk iets dat symbool zou kunnen staan voor diegene. Dat symbool ga je vervolgens helemaal zelf maken, met dat wat er in of om de school te vinden is: denk aan verf, klei, papier, potloden, stiften, misschien ook wel takjes en blaadjes van buiten. Overleg met de leerkracht wat wel en niet kan.
- **Stap 2:** als iedereen klaar is, worden alle symbolen op een centrale plek bij elkaar gelegd. Dit kan een grote tafel in het lokaal zijn, een vensterbank in het zonlicht of een andere plek in de school. Als alles op zijn plek ligt en het minimuseum is opgebouwd, kijken de leerlingen eens goed naar wat iedereen gemaakt heeft.
- **Tip!** Is het minimuseum af? Stuur ons dan een foto via info@hettrojaansekalf.nl, dat vinden we heel leuk! Natuurlijk blijven de foto's intern en worden ze niet gepubliceerd.

Slide 16 - Hoe ga je door?

Duur: 10 minuten

Ruimte: Aan tafel

Benodigdheden: Smartphone

- Video: Ewout en Yornik vertellen over het einde van de voorstelling, waarin een klein stukje van de uitvaart van Marianne (of Mary-Ann) voorbij kwam. Na de uitvaart is het voor nabestaanden Indigo, Jos en Dex best ingewikkeld om weer thuis te komen en verder te moeten gaan met drie in plaats van vier. Vervolgens leggen Ewout en Yornik de opdracht uit: de leerlingen gaan een filmpje maken voor Indigo, Jos en Dex met daarin drie tips om verder te gaan.
- **Tip!** Is het filmpje af? Stuur het ons dan toe via info@hettrojaansekalf.nl! Natuurlijk blijven de filmpjes intern en worden ze niet gepubliceerd.
- Indien geen digibord → lees de volgende tekst voor:
 - Aan het einde van de voorstelling hebben jullie een stukje gezien van de uitvaart van Marianne, of Mary-Ann. Na die uitvaart is het voor Indigo, diens vader Jos en diens broer Dex best wel lastig om weer thuis te komen. Ze zijn het zo gewend om altijd met z'n vieren thuis te zijn, maar dat moeten ze nu ineens met z'n drieën doen. Daarom willen Ewout en Yornik jullie vragen om hen met wat tips een beetje op gang te helpen.
 - **Stap 1:** Laat de leerlingen zo veel mogelijk tips en goede ideeën verzamelen en er uiteindelijk drie uitkiezen.
 - **Stap 2:** Maak een kort filmpje waarin de drie tips met Indigo, Jos en Dex gedeeld worden.

- **Tip!** Is het filmpje af? Stuur het ons dan toe via info@hettrojaansekalf.nl! Natuurlijk blijven de filmpjes intern en worden ze niet gepubliceerd.

Slide 17 - Einde

- Video: Ewout en Yornik nemen afscheid van de leerlingen, en vragen of ze iets van de resultaten uit de voor- en/of nales met hen willen delen. Dat kan via het mailadres info@hettrojaansekalf.nl.
- Indien geen digibord:
 - Dit is het einde van de nales. Ewout en Yornik zouden het heel leuk vinden om nog iets te zien van wat er tijdens de voor- en/of nales is gemaakt! Mochten jullie iets willen delen, een foto, video of ingescande tekeningen - dan kunnen jullie die mailen naar info@hettrojaansekalf.nl.

Extra opdrachten

Heb je tijd voor meer opdrachten? Of kun je één van de bovenstaande opdrachten niet uitvoeren? Dan zijn hieronder nog drie optionele opdrachten beschreven.

Extra opdracht 1 - Totempaal in de woestijn

Duur: 20 minuten

Ruimte: Aan tafel

Benodigdheden: Grote stok, touw, persoonlijke voorwerpen, foto's, brieven, tekeningen, papier, stiften, zelfgekozen materiaal.

Midden in de kale en hete woestijn staat een 'vergeet mij niet paal'. Deze paal brengt een ode aan alle mensen, dingen en dieren die er niet meer zijn. De paal hangt vol met de allerleukste en grappigste herinneringen. Maak met de klas een 'vergeet mij niet paal' door leerlingen kleine voorwerpen, foto's, verhalen, tekeningen of kunstwerken mee te laten nemen of te laten maken. Bind deze vast aan een stok en zet deze op een mooie plek in de klas.

Extra opdracht 2 - Gedenksteen

Duur: 30 minuten

Ruimte: Aan tafel

Benodigdheden: Stenen, papier, stiften, glitters, lijm, zelfgekozen materiaal.

De woestijn bestaat vooral uit zand. Heel veel zand. Heel af en toe kom je een steen tegen. Niet zomaar een steen, maar een magische gedenksteen. Een gekleurde en versierde steen met daarop een naam van iets of iemand die er niet meer is. Deze is door iemand los gelaten om het later weer door iemand anders terug te vinden.

Stap 1: Neem een mooie grote (maar niet groter dan je hand) steen mee naar school.

Stap 2: Schrijf de naam op van wie of wat jij bent verloren.

Stap 3: Versier de steen met bijvoorbeeld kleuren, glitters of papier.

Stap 4: Laat de magische gedenkstenen los in de de woestijn (het schoolplein). Ga met je klasgenoten naar buiten en verstop je eigen steen.

Stap 5: Alle leerlingen krijgen 5 minuten om alle stenen weer terug te vinden (ze mogen niet hun eigen steen pakken). Alle stenen worden in het midden gelegd van een kring. Tip: maak er een mooi bouwwerk van.

Stap 6: Om de beurt mag iemand zijn/haar/diens steen van het bouwwerk pakken en deze aan de groep presenteren.

Extra opdracht 3 - Afscheidsceremonie

Duur: 15 minuten

Ruimte: Aan tafel

Benodigdheden: Papier, potloden, stiften.

Aan het einde van de voorstelling zagen we een stukje van de uitvaart waarin Indigo en Jos afscheid nemen van Mary-Ann. Jos sprak moedig voor de microfoon en Indigo heeft zelfs een liedje gezongen.

Vragen die kunnen worden gesteld:

- Wie is er weleens naar een uitvaart geweest? Wat gebeurde er allemaal tijdens deze uitvaart?
- Is er iemand die heeft gesproken tijdens de uitvaart? Hoe was dat?

Een uitvaartondernemer organiseert en verzorgt een uitvaart. Stel, jij bent een uitvaartondernemer. Wat vind jij belangrijk bij een uitvaart? Vindt deze plaats in een zaaltje of kun je een andere locatie bedenken? Zit iedereen stil op een bankje of mag er worden bewogen? Wordt er alleen naar muziek geluisterd of kan het publiek activiteiten doen? Wat wordt er gegeten? Laat de leerlingen een schets maken en laat ze nadenken over de volgende elementen. Deze kun je eventueel op het bord schrijven. Achteraf worden de schetsen met elkaar besproken.

- Locatie
- Activiteiten
- Eten/drinken

EBoekentips over de thema's 'verlies' en 'afscheid'

Wil je het thema verder behandelen in de les? Dan raden we de volgende boeken aan:

- Vogel is dood - Tiny Fisscher & Herma Starreveld
- Kikker en het vogeltje - Max Velthuijs
- De eend, de dood en de tulp - Wolf Elbruch
- Het einde van iemand - Floor Bal & Grootzus
- Dood gewoon - Bette Westra & Sylvia Weve
- Het alfabet voor groot verdriet - Uus Knops
- Alles wat was - Stine Jensen